

ZEMĚ JE KULATÁ!

DRAMATICKÁ VÝCHOVA JAKO METODA VÝUKY
DĚJEPISU

■ Slycháme z úst rodičů, dospělých, ale i dětí mnohou kritiku na adresu školy, učitelů, na způsob školní výuky a výchovy, slycháme o strachu dětí chodit do školy, o přetíženosti dětí, slycháme, že škola často přesouvá svoje vyučovací po-

vinnosti na rodiče. Pokud jsme upřímní a kritičtí, musíme přiznat, že tomu tak někdy — bývá, že to někdy — jen někdy? — je vlastně pravda.

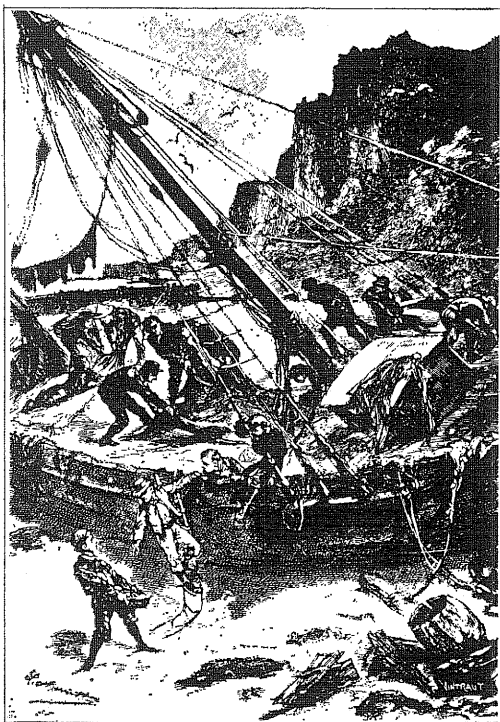
Myslím, že známe metodu použitelnou ve vyučovacím procesu, metodu, kterou děti natolik zaktivizujeme a získáme pro předmět a vůbec pro jakoukoli činnost směřující k poznání a chuti dětí získat další znalosti. Tato metoda vychází z podstaty, principu a možnosti, které nabízí dramatická výchova, tvořivá dramatika. Každý učitel by měl vycházet do učebny s osobní nutkavou potřebou, aby každé jeho setkání s dětmi bylo pro děti překvapením, bylo svobodné, co možná nejvíce individuální, neopakovatelné, aby každé i drobné poznání mělo pro děti sílu „aktu tvoření“. Zjistila jsem během let, co učím na druhém stupni ZŠ, že metody, které dětem nedovolí osobně seberealizaci, které je neaktivizují a nepočítají s tím, že děti musí do nich vstoupit, aby je naplnily, jsou neúčinné. Zároveň jsem zjistila, že sebekvalitnější a sebevíce aktivizující metody, pokud nejsou rytmizované ve svém střídání, dávane do kontrastu s metodami protikladnými, ztrácejí na své efektivnosti.

Ráda bych krátce na několika příkladech popsala jednu z metod, kterou při výuce dějepisu v posledních letech používám.

Jde o metodu, která je jednou částí celé metodické struktury a pohybuje se na pomezí happeningu a dětské dramatické výchovy. Abych mohla lépe touto metodou pracovat, musela jsem děti v kolektivu třídy diferencovat do několika skupin, vzhledem k jejich schopnostem a zájmu o historii, schopnostem samostatně se učit, soustavně pracovat, tvořivě myslet, orientovat se, srovnávat, hodnotit a aplikovat.

Skupiny dostanou ode mne úkoly k určitému tématu, odstupňované co do náročnosti a hloubky tématu, dostanou knihy, slovníky, mapy, grafy, časopisy, sborníky zpracované na zadané téma žáky z minulých let, obrázky, fotografie, někdy si přinesou vlastní z domova, či vypůjčené z knihovny, některé informace zjišťují v muzeích, na výstavách. Bylo by možné použít i dalších pomůcek, promítání diafilmů, či dokonce filmu a videa, ale na ně si ve školství ještě nějakou dobu počkáme. Nakonec bychom mohli děti zpracovávat jednotlivě či kolektivně z novinových, rozhlasových a televizních zpráv, a informací z dané doby, o té a té osobnosti, bitvě, formou referátů, grafů situací, mapek a nakonec s tím seznaně celý kolektiv třídy. Důležitá fakta si ostatní zapisují do pracovního sešitu dle vlastního uvážení. V další či téže hodině v určité její části přichází na řadu metoda, o které jsem se zmínila, o ten to už pracuje kolektivně celá skupina nebo třída. Děti předvedou dramatickou situaci (přesně téma zadávám já) dotýkající se nastudovaného, samy si volí druh výrazových prostředků, loutky, rekvizity, oděv, činoherecvi, zpěv a samy si sestavují scénář. Někdy zas vyjadřují pocit či pocity, které v nich téma vyvolalo, barvou, tvarem, písní, melodií, zvukem, rytmem, pohybem.

Příprava takových hodin je náročnější, než když se pracuje běžně známými metodami, ale výsledek mne vždy přesvědčil o tom, že to stojí za to, i při počtu 30 dětí ve třídě. Nejobtížnější bývá přesně vymezit a zadat téma dramatické situace, aby ho bylo možno uchopit všemi dětskými smysly, aby do něj mohly děti vnést celé poznání,

ke kterému došli, aby z toho nevznikla jen snaha o jakousi rekonstrukci události nebo vyprávění příběhu, která by vyzněla jen jako obecný popis, ilustrace, ale aby šlo o dramatickou situaci, vlastně o ten to „happening“, o překvapení, o neopakovatelné setkání, které provází akt poznání. Téma musí být obecněji formulováno, a přítom musí být konkrétní vzhledem k jejich dosaženému poznání.

V druhém případě, už poučena, jsem zadala téma: „Země je kulatá“. Děti jej nastolily a řešily tímto způsobem: Plující loď s posádkou.

Kormidelník stručně seznamuje, vzrušeně či komentujícím způsobem se známými (označuje jménem) a neznámými v té době (jednoduše popisuje) ostrovy či pevniny, které loď míjí.

U jedné neznámé pevniny zastavili a setkali se s domorodci. Ale! Nemohou se domluvit. Posádka chce, musí se domluvit. Dochází ke krásné dramatické situaci, kterou Magalhaes končí šťastným výřkem: „Země je kulatá!“ poté, co se doptával toho, že doplul k tabulové hoře v jižní Africe. (Existence této hory byla známá u předchozích výprav, ale loď k ní dopluła tentokrát z východu.) Magalhaes suploval fakt objevitelské výpravy, i když děti doběhly vědět, že na své cestě zahynul div, než jeho loď doplula k jižní Africe.

Další dramatickou situací tohoto celku bylo téma „První setkání Evropanů s Indiány“. Děti ho nastolily a řešily tímto způsobem:

— Loď s posádkou se blíží k pevnině.

— Skrytí Indiáni sledují loď s přesvědčením — vrací se nám náš bůh.

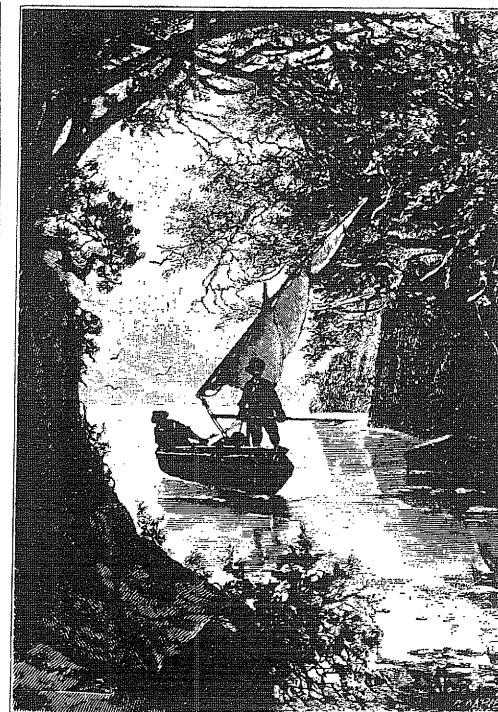
— Otevřeně, důstojně uvítání, klanění, ceremoniál.

— Posádka objeví zlato, mnoho zlata na tělech Indiánů a postupně, čím dál tím tvrději se ho dožaduje.

— Indiáni rozpačitě reagují na násilí, stahují se, ustupují, nárazěji na zed třídy, přecházejí do protitoku, brání se. V tomto případě děti v roli Indiánů v plné míře ctily prostor a ztotožňovaly stoupající emotivní reakci na narůstající násilí s faktickým omezením daným zdí třídy. V druhém případě nastolily děti téma podobné, ale v konečné fázi dramatické situace, ve chvíli, kdy se posádka dožadovala zlata, došlo rychleji k vrcholu, protože agrese

posádky byla silně rytmizována a Indiáni byli nuceni rychleji reagovat. Zajímavé bylo, že i v tomto případě, bez možnosti připravit si výstavbu akce a reakce, čili v zkratovém jednání, si děti udržely nadhled a stěží, byť i razantně, probíhal ve značně stylizovaném provedení.

Téma „Rudolf — člověk a vládce“ bylo pro děti zajímavé objevováním kulturních hodnot, které Rudolfa, známého sběratele, mohly zajímat od antických váz a soch po vycpané krokodýly. Ale hlavně děti objevily princip příživnictví ve scénkách parazitujících rádců, kteří z osobní vypočítavosti, na základě možného osobního zisku, určoovali, co je důležité či nedůležité, a tím omezovali schopnost císaře vládnout či rozhodovat ve velkých, státních či malých věcech. V následném rozhovoru si děti uvědomily, že vlastně opisovaly model naší společnosti, který v době Rudolfovy mohl i nemuset platit. * * *

Jsem si vědoma toho, že popsané příklady zachycují jen jakýsi popis formy, dotýkající se pouze povrchu. Dramatická situace je audiovizuálním fenoménem a zachycení toho, jak působí, je obtížné, zdlouhavé a vlastně nepopsatelné. Mohu mluvit tedy jen o metodě a svých výsledcích, nikdy slovy nemožu zachytit samotný proces.

Jsem přesvědčena o tom, že žádné historické téma nebude ani nemůže být jen rekonstrukcí historické události, ke které kdy došlo. Pokud bychom směřovali k rekonstrukci jako k jedinému cíli, vyjde nám ilustrace, a hlavně děti pro takovéto snažení nezískáme, budeme je tím začas nudit, protože je okrademe o to nejceněnější, kdy na pozadí historické události řeší pro sebe ono náležavé generální téma etiky mezi lidských vztahů, s kterým si tak často nevědí samy rady.

Pokud o etických kritériích, vztahujících se k dnešku, s dětmi chceme mluvit, ne vždy jsou

nám ochotny naslouchat, zatímco v souvislostech historických se jim otázky etiky zevnitřku vnucují samy. Takže může nastat dialog, který děti samy vyprovokovaly.

Jsem přesvědčena o tom, že při používání této metody dochází u dětí k hlubšímu zakotvení poznání, a tím i k většímu vztahu k poznání, zájmu o poznání, zájmu dojit k dalšímu novému poznání. Děti chtě nechtě tím, že zaujmá k poznání svůj postoj, se učí vytvářet si o poznání svůj vlastní názor — a to je na tom to nejceněnější. Pochopitelně této metody — dramatickou hrou k poznání — lze invenčně používat v jistém rozsahu i v ostatních předmětech na všech stupních škol.

Nechtějí byste to zkusit také?

/EVA ZAJÍČOVÁ/
ZŠ U Santosky, Praha 5

Ilustrační doprovod: *Obrázky Lulse Benneta k Verneovým Dvěma rokům prázdnin*